

# Predstavljanje roditelja opasnim. SOR<sup>1</sup> u Švedskoj i Norveškoj

Lena Hellblom Sjögren, PhD, certificirani psiholog<sup>2</sup>.

Članak na engleskom jeziku možete pročitati na:

[making\\_a\\_parent\\_dangerous\\_pas\\_in\\_sweden\\_and\\_norway.htm](http://www.nkmr.org/english/making_a_parent_dangerous_pas_in_sweden_and_norway.htm)

([http://www.nkmr.org/english/making\\_a\\_parent\\_dangerous\\_pas\\_in\\_sweden\\_and\\_norway.htm](http://www.nkmr.org/english/making_a_parent_dangerous_pas_in_sweden_and_norway.htm))

Lena Hellblom Sjögren, PhD, je certificirani psiholog. Kao istaknuta predstavница struke sudjeluje u društvenim raspravama i njezina se ekspertiza često zahtijeva u važnim sudskim postupcima u Švedskoj, Danskoj, Norveškoj i Finskoj.

Ovaj je članak predavanje koje je Lena Hellblom Sjögren održala na An Interdisciplinary Challenge for Professionals Involved in Divorce /Interdisciplinarni izazov za stručnjake uključene u postupak razvoda/. International Conference, Frankfurt (Main), 18-19. October 2002.

Predavanje Lene Hellblom Sjögren: Opisivanje roditelja opasnim - SOR (Sindrom otuđenja od roditelja) u Švedskoj i Norveškoj je objavljen i u Wilfrid von Boch-Galhau, Ursula Kodjoe, Walter Andritzky & Peter Koepfel (ed.): The Parental Alienation Syndrome (PAS). An Interdisciplinary Challenge for Professionals Involved in Divorce. International Conference, Frankfurt (Main), 18-19. October 2002, VWB - Verlag für Wissenschaft und Bildung, Berlin 2003.

ISBN 3-86135-202-8

Članak objavljujemo uz dozvolu autorice.

## Uvod

U Švedskoj je dječji psihijatar i voditelj liječničkog tima vještačio dvije sestre kad im je bilo 6 i 7 godina. Djevojčice nisu vidjele oca od dobi kad im je bilo 3 i 4 godine, kad ga je majka optužila za seksualno zlostavljanje nakon razvoda. Psihijatar je, nakon što je prošlo pola života navedenih djevojčica naveo da su djevojčice:

*"razvile takav strah od oca da pokazuju nelagodu i odbojnost, kako mimikom, tako i riječima kad god ga se spomene te doživljavaju preplavljujuću paniku u situacijama koje bi mogle dovesti do bilo kakvog kontakta s njim, kao što bi to bio susret."*

Ovaj je voditelj tima, čije su riječi kao vještaka županijskog suda bile vrlo utjecajne, tvrdio da ekstremni strah djevojčica od oca, kao i njihovo distanciranje od njega, nije prouzročila majka koja je oca optužila za seksualno zlostavljanje, iako je tu optužbu državni odvjetnik smatrao neosnovanom. Liječnik je utvrdio da:

*"Apsolutno nije nađeno nikakvih znakova da je majka svjesno usmjeravala ponašanje i komunikaciju djece."*

Iznosimo slučajeve u Švedskoj i Norveškoj gdje se djeci teško naštetilo time da su njihov otac ili majka smatrani opasnim za tu djecu. Cilj je rada povećati znanje o tome kako prepoznati proces otuđenja dok je u tijeku, kako mi kao profesionalni psiholozi, psihijatri, liječnici, socijalni radnici, odvjetnici, suci, ne bi pridonosili otuđenju koje može dovesti do SOR-a.

<sup>1</sup> Sindrom otuđenja od roditelja.

<sup>2</sup> Minimalni zahtjevi za kvalifikacije potrebne za upis u Registar certificiranih psihologa (UK) za kliničare, savjetnike i edukatore psihologe su doktorat znanosti iz područja psihologije.

## **Temeljne postavke**

1991. je Richard Gardner pozvan u Švedsku kako bi govorio o svojem radu na razlikovanju između istinitih i lažnih optužbi za seksualno zlostavljanje. Radeći s roditeljima koji su u konfliktom razvodu, susreo se s roditeljima, u to vrijeme većinom s majkama, koje su drugog roditelja lažno optuživale za zlostavljanje i koje su utjecale na dijete koje je živjelo s njima da bi ono roditelja s kojim ne živi smatralo opasnim.

1994. je Gardner pozvan u Norvešku kako bi održao predavanje na tu temu.

Dijete se od roditelja, naravno, može otuđiti na puno drugih načina, osim tvrdnje o nepostojećem seksualnom zlostavljanju. Do danas, na švedskim i norveškim sudovima gdje sam u svoja pisana izvješća uvrstila SOR i pri davanju vještačkog mišljenja na sudu, SOR nije prihvaćen. Nisu razumjeli činjencu da jedan roditelj može utjecati na dijete da se okrene protiv drugog roditelja i da, ako je ovaj utjecaj jak, djetetu treba pomoći da bi izbjeglo štetnom utjecaju. Još nije prihvaćeno da osobe u javnoj službi, baš kao i roditelji, mogu raditi na otuđenju djeteta od jednog ili oba roditelja, čineći tako štetu djetetu.

U siječnju ove godine [2002.], organizacija iz Danske "Father in support for children and parents" /"Očevi u podršci djeci i roditeljima"/ pozvala je stručnjake iz nordijskih zemalja u Kopenhagen na konferenciju o "Parental Alienation when parents break up" / "Otuđenje od roditelja kad se roditelji rastaju"/.

Međutim, po mojem saznanju, nordijska zajednica stručnjaka mentalnog zdravlja još nije prihvatila SOR. Razlog za ovo može biti taj da se do sad malo pisalo o SOR-u na našim jezicima. Možda je razlog i to što je gotovo svatko upoznat s činjenicom da djeca mogu postati oružje kad se roditelji razvode i/ili bore za to s kojim će roditeljem dijete živjeti. Otuda tvrdnja da to nije ništa novo i da se time ne treba baviti na novi način.

Razvodi su, kao što svi znamo, uobičajeni. Ako se postojeći trend nastavi, onda će polovica svih brakova u Švedskoj i Norveškoj završiti razvodom. Procjena broja parova koji će se rastati nakon perioda zajedničkog života dvostruko je veći od broja parova koji žive u braku.

Ako se trend nastavi, gotovo će polovica sve djece u Švedskoj doživjeti da im se roditelji rastanu prije nego što napune 18 godina. Napominjem da su brojke hipotetske.

Oko pola milijuna djece u Švedskoj u dobi 0-17 godina je 2000. godine živjelo odvojeno od jednog roditelja. Većina ih je, 84%, živjelo s majkom. (Izvor: SCB<sup>3</sup> Children and their families 2000.)<sup>4</sup>

Kad sam izašla iz 'zakonite' veze koja je trajala dvadeset godina, naša je kćer, tinejdžerka, došla živjeti sa mnom, a naš je sin ostao živjeti s ocem. Ponovno sam postala majka i sad u braku imam još dvoje krasne djece. Iako su razvodi uobičajeni, mnoga djeca ne bivaju oštećena kao što je to slučaj kad se može dijagnosticirati SOR. Želim vas upozoriti da ću ispričati neke jako tužne slučajeve na koje sam naišla u svojem radu kao psiholog istraživač. Želim vam govoriti o tužnoj stvarnosti, koju možda možemo pokušati promijeniti.

Možda to nije potrebno, ali ću za svaki slučaj napomenuti da ne govorim o djeci koja odbacuju roditelja kad postoje potvrđeni dokazi da je roditelj naštetio djetetu. Bitno je načiniti razliku između štete koju djetetu nanosi otuđitelj od štete koju djetetu nanose drugi, kao što je bitno i identificirati otuđitelja.

---

<sup>3</sup> Statistiska Centralbyrån

<sup>4</sup> Statistički podaci SCB za 2008. pokazuju da od ukupnog broja od 4.934.000 kućanstava prema vrsti, jednoroditeljskih obitelji s majkom ima 178.000, dok jednoroditeljskih obitelji s ocem ima 72.000. S majkom i dalje živi većina djece, oko 70%, a s očevima oko 30%. Ovaj postotak nije precizan zato što je broj jednoroditeljskih obitelji zaokružen na prikazane tisuće. Kućanstva (cca 20%) kad roditelji imaju zajedničko skrbništvo te žive s oba roditelja, ali ne istodobno, nisu posebno izdvojena.

Može doći do nesuglasica o tome što se treba smatrati štetnim za dijete. Nadam se da možemo doći do konsenzusa temeljem Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, Čl. 8:

*" 1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.*

*2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje te radi spriječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih."*

Ako je ovo prihvaćeno, slijedi da dijete ima pravo na oba roditelja i članove njihovih obitelji, bez prava javne vlasti da smije djelovati na strani jednog roditelja, a protiv drugog roditelja i bez prava te vlasti da smije djelovati bez utemeljenih optužbi protiv jednoga ili oba roditelja.

Ako jedan roditelj spriječava kontakte djeteta s drugim roditeljem i ako, čineći to, utječe na dijete da ono odbaci toga roditelja kao da je ne vidati toga roditelja djetetova vlastita volja, tad su prava djeteta prekršena i nanesena mu je šteta.

### ***Dva dječaka iz Norveške "zaštićena" od viđanja oca***

Ovo je slučaj pogrešne primjene prava. Optužbe da je otac seksualno zlostavljao djecu, koje su iznijeli majka i baka i djed po majci, a podržali uključeni stručnjaci, podnijete su 1990. godine kad su se roditelji razveli, a dječacima je bilo 4 i 2 godine. Jedan od prvih terapeuta koji je ispitivao dječake, u svojem je izvješću iznio:

*"Pitam M (starijeg dječaka, starog 4 godine) je li mu netko stavio svoju pišu u usta.*

*Ponavljam pitanje. Kaže ne, ali sporo. Moj ga kolega podsjeća da je o tome jučer pričao."*

Ovo dvoje stručnjaka koji su pomogli djeci otkriti što im se dogodilo, napisali su da su nastavili s terapijom i:

*"Bili smo sve uvjereniji da je naš zaključak da su M, i vjerojatno i S (mlađi brat) bili seksualno zlostavljani od oca, bio ispravan."*

Djeca su bila pod terapijom kao da ih je otac seksualno zlostavljao i terapeuti su zaključili da i jesu bila. Ovo je primjer predrasude kojom se zlostavljanje potvrđuje i koja učvršćuje proces otuđenja. Otac je osuđen na zatvor i odležao je dvije godine i tri mjeseca.

1995. je očev odvjetnik od mene tražio da napravim analizu sveg materijala u tom slučaju. Kad je novo suđenje utvrdilo činjenicu da su optužbe bile lažne, dječaci više nisu bili dječaci. Tijekom djetinjstva nisu imali kontakte s ocem, zato što je njihova majka tvrdila da ne žele vidjeti oca, da ga se boje, ili da se ne bi dobro osjećali kad bi ga vidjeli. Dječaci koji su u potpunosti ovisili o majci nisu sami mogli kontaktirati oca.

Odrastali su kao da im je otac mrtav.

### ***Dvije djevojčice iz Norveške "zaštićene" od viđanja oca***

1989., kad je Sari bilo dvije godine i tri mjeseca, a Anni tri i pol, bile su saslušane u tzv. saslušanju suda. To je bilo nakon što je njihova majka izvijestila da misli da ih je otac seksualno zlostavljao. Pitanja je djetetu postavljala psihologinja, a sudac je sjedio otraga i slušao. U početku je bila nazočna i majka. Ona je djevojčicama rekla:

*"Rekla sam im što ste mi rekle. Sjećate li se što ste mi rekle da je tata učinio?"*

Majka napušta prostoriju. Psihologinja tad ispituje Annu staru 3,5 godine i Saru staru 2,3 godine s ugrađenom pretpostavkom da je otac nešto učinio:

Psihologinja: *"Možeš li se ti Anna sjetiti što si rekla mami da je tata učinio?"*

(Komentar: Psihologinja pita dijete što je majci reklo o ocu, a ne o nečemu što se možda dogodilo. Način da se djetetu pomogne bez previše sugestivnosti mogao je biti postavljanje dvosmjernog pitanja: jesu li ti tata ili mama učinili nešto što ti se nije sviđalo?)

Psihologinja donosi lutku dječaka i lutku djevojčice. Pokazuje na njihova spolovila, imenuje ih i traži od jedne od djevojčica da *"pokaže na spolovilu lutke djevojčice što je on, otac, učinio."* Ni jedna od djevojčica ne odgovara. Psihologinja pita:

*"Čime je dirao tvoje spolovilo, je li prstom, je li pišom, ili nečim drugim?"*

Psihologinja je dala, kao što vidite, brojne (sugestivne) informacije u svojim pitanjima. Djevojčice su nekad rekle da, a nekad ne, ali nije izgledalo da razumiju. Jednom su rekle "napucao nas je", što je psihologinja ignorirala. Ona je pohvalila djecu za to što su "rekle ponešto o onome što je tata učinio", tako da sad "možemo pomoći vama i mami i osigurati da se to ne ponovi." Stariju je još jednom potaknula da kaže više:

Psihologinja: *"Je li tata učinio još nešto o čemu bi mi željela reći Anna? Tako si pametna kad možeš govoriti o tim stvarima. Je li tata stavio svoju pišu u tvoje spolovilo? Sara? Ne? Anna?"*

U svojem je izvješću psihologinja utvrdila da je čula Annu kako govori o *"ocu koji je dodirivao njezino spolovilo svojim spolovilom."*

Majka je djevojčice uključila u terapiju. Smatralo se da je samo Anna dovoljno stara. S prve je grupne terapije psihologinja izvijestila:

*"Kad smo krenule u igraonicu i kad su majke trebale otići, Ana se privila uz majku. Nakon što je majka otišla, sjedila je na sofi. U uvodi smo rekli da je ovo grupa djece čijem je tijelu njihov otac učinio stvari koje nisu dobre, posebno smo uveli temu spolovila uz spolovilo."*

Otac je osuđen na godinu i devet mjeseci zatvora. Djevojčice su vođene brojnim terapeutima. Majka se s djevojčicama odselila daleko. Uspjeh procesa otuđenja koji je bio u tijeku bio je potpun, nešto na što sam ukazala u svojoj analizi iz 1999.

Djevojčice su izgubile oca.

Nisu ga vidjele nikad tijekom trinaest godina proteklih od 1989.

Sad je, u ljeto 2002. sud (županijski sud Hålogoland Lagmannsrett, Tromsø) odlučio u skladu s očevom žalbom.

Ovo će vjerojatno biti smatrano još jednom od pogrešaka pravosuđa gdje je djeci nanosena nenadoknadiva šteta.

### **Sudska odluka u Norveškoj**

6. studenog 2001. županijski je sud u Norveškoj (Gulating Lagmannsrett) odlučio u slučaju SOR-a, bez ikakvog spominjanja sindroma otuđenja od roditelja. U spisu su bila tri vještačka mišljenja, jedno od psihijatra kojega je imenovao niži sud, jedno od psihijatra kojega je imenovao županijski sud, jedno moje koja sam sačinila na zahtjev očeva odvjetnika kad je slučaj došao na viši sud.

Psihijatar imenovan od nižega suda i ja neovisno smo analizirali situaciju i došli do istoga zaključka: da je djeci nanosena šteta ocrnjivanjem oca od strane majke. On ju je napustio, ali nije napustio djecu, kao što ih je majka pokušavala uvjeriti. Oboje smo preporučili da djecu treba dati na zajednički život ocu, koji bi garantirao da će vidati majku.

Majčin je odvjetnik ustvrdio, kako navodi sudski zapisnik:

*"Ona je suglasna s tim da djeca ne mogu rasti sa slikom oca kao čudovišta, ali tvrdi da ni ona ni drugi odrasli bliski djeci nisu utjecali na djecu protiv oca."*

Očev je odvjetnik ustvrdio, kako navodi sudski zapisnik:

*"Odluka treba biti u najboljem interesu djece. Djeca su odsječena od kontakta s ocem i činjenica je da majka krši prava djece na oca. Ovo se treba smatrati zanemarivanjem. /.../ Temeljem mišljenja vještaka Sjögren i Westlye traži se da se djeca oslobode slike oca kao neprijatelja. Dugoročna je prognoza štetnih posljedica na djecu bolja ako se djeca dodijele ocu na zajednički život."*

Sud nije donio takvu odluku. Stručnjak kojeg je imenovao viši sud nije preporučio preseljenje djece, ali su u izvjesnom smislu prihvatili ponešto od onoga što je rečeno o SOR-u. Sud je napisao:

*"Vještaci imaju isto mišljenje, i sud ga prihvaća, da ako se kontakt između oca i djece ponovno ne uspostavi u doglednoj budućnosti, to uključuje rizik da će se nanijeti šteta razvoju dječje ličnosti. Vještak kojeg je imenovao ovaj sud mišljenja je da je rizik štete po djecu zbog preseljenja ocu veći od rizika štete od odgođenog uspostavljanja kontakta s ocem. / ... / U skladu s mišljenjem vještaka kojeg je imenovao ovaj sud, sud bilježi da je majka sad svjesna, više nego prije, potrebe djece da budu u kontaktu s oboje roditelja i da će se ponašati odgovorno kako bi se izbrisala slika oca kao neprijatelja djece."*

Prema mojem saznanju starija su se djeca susrela s ocem - ima nade da će djeca rasti uz prisutnost oboje roditelja u svojim životima.

### **Primjer iz Švedske: Samoubojstvo oca nakon što je majku prijavio za lažne optužbe**

Prije izvjesnog mi je vremena jednoga dana stigla poruka. Pisalo je da si je otac koji je bio lažno optužen za incest oduzeo život. Taj otac i ja zajedno smo pisali knjigu o izvorištima grešaka pri istraživanju optužbi za lažno seksualno zlostavljanje djeteta. Lažno optuženi je radio kao državni odvjetnik kad ga je nakon rastave, bivša žena optužila da je seksualno zlostavljao njezinu kćer/njegovu pokćerku u vrijeme kad su živjeli zajedno. Kad je shvatila da joj policija i državni odvjetnik koji je radio na istrazi vjeruju, također ga je optužila i da je nju redovito silovao tijekom braka i da je tri puta pokušao ugušiti njihovo zajedničko novorođenče.

Optuženi je državni odvjetnik uhićen. Proglašen je krivim za seksualne zločine za koje je optužen. (optužba za gušenje je odbačena zato što je bilo očito da se to nikako nije moglo dogoditi). Poslan je na opsežno psihijatrijsko vještačenje. Na toj je psihijatrijskoj klinici po prvi put u postupku bio u stanju provjeriti datume i zapise što je pokazalo da se mnoge od optužbi nisu mogle održati. Također je mogao uzeti i novog odvjetnika. Sudski je postupak morao biti obnovljen.

U to sam vrijeme provela temeljito istraživanje na zahtjev novoga odvjetnika. Bilo je očito da je prije rastave pokćerka imala odnos roditeljske ljubavi sa svojim poočimom, a da je njena majka počela o njemu govoriti ružno u vrijeme kad je doznala da ima novu partnericu. Također je iz izjava djevojčice (u to joj je vrijeme bilo 6 godina) bilo jasno da je na djevojčicu utjecala majka kako bi ova govorila ružno kao mama, ali je ona mnoge stvari pobrkala. U izjavama djeteta bilo je nerazumljivosti, nekonzistentnosti i kontradikcija. Kasnije je u postupku majka predala dnevnik, za koji sam utvrdila da je morao biti pisan tijekom kratkog vremena i nedavno.

Optuženi je državni odvjetnik proglašen nevinim i na prvostupanjskom i na drugostupanjskom sudu.

Prošao je kroz više od godine dana poniženja, uključujući i to da mu nije bilo dozvoljeno ni vidjeti vlastitu kćer.

Kćer je bila, kako se to naziva, zaštićena od njega, uz podršku uključenih stručnjaka. Drugi je naziv za ovu vrstu zaštite, kako ja to vidim, otuđenje.

Tužio je bivšu ženu za lažne optužbe da je pokušao ugušiti njihovu kćer (za klevetu). Tad su od njegove bivše žene stigle nove optužbe. Zastupao ju je odvjetnik, isti onaj koji ju je zastupao u prethodnim optužbama za seksualno zlostavljanje i silovanje.

Otac je podučavao policajce pucanju i jednoga je dana pucao u sebe. Od njegove smrti njegovoj kćeri nije dozvoljeno vidati svoje baku i djeda po ocu. Izgubila je ne samo oca, već i svu rodbinu s njegove strane.

### ***Eva i Lena nisu vidjele oca deset godina***

Per i Ann Andersson su se rastali 5. ožujka 1992., nakon braka koji je trajao nepunih pet godina. Oboje su izjavili da veza nije bila skladna. Kad su se rastajali, imali su troje djece - Evu, staru skoro četiri godine, Lenu, dvije i pol i novorođenog sina Kallea. Imali su velike dugove i u svojoj su novoj kući u blizini Anninih roditelja živjeli tek dva mjeseca.

Odlučili su se za zajedničko skrbništvo, ali je osam tjedana nakon rastave Ann iznenada policiji prijavila da je Per obje kćeri seksualno zlostavljao. Izjavila je puno negativnih stvari o svojem suprugu i dječji psihijatar kojemu je išla joj je preporučio da ne dozvoli djeci susreće s "biološkim ocem". Istraga je počela, Per je optužen, ali nije nađeno dokaza za optužbe.

Razgovorima s djevojčicama, s njihovom majkom i bakom i djedom po majci, utvrdila sam da su odrasli bliski djeci djecu podučili da je tata grozan i da su svi koji mu vjeruju grozni ili neugodni.

Iz mojeg razgovora s Evom, tada starom skoro 5 godina:

LHS: *Pamtiš li kako tata izgleda?*

Eva: *Ne, ne pamtim. Nisam ga dugo vidjela. Ne želim ga vidjeti.*

LHS: *Zar ti ne nedostaje?*

Eva: *Ne, on je grozan.*

Zatim Eva ljutito kaže: *Puno ljudi vjeruje tati, gotovo cijela zemlja. Tata je bio po cijeloj zemlji i govorio da nam nedostaje iako nam ne nedostaje. I onda mu svi u gradu vjeruju i glupi su. Ali mu, naravno, naši prijatelji ne vjeruju.*

Iz mojeg razgovora s Lenom, tada staroj tri i pol godine:

LHS: *Je li tata prema tebi bio grub?*

Lena: *Ne, bio je prema meni grozan.*

LHS: *Što tata radi kad je grozan?*

Lena: *Ne znam.*

LHS: *Sjećaš li se nečega?*

Lena: *Ne.*

LHS: *Sjećaš li se nečega dobrog što je činio?*

Lena: *Ne.*

LHS: *Sjećaš li se nečega što si radila s tatom?*

Lena: *Ne.*

Lena mi zatim kaže da njezini baka i djed po majci, njezini prijatelji i drugi koji žive u susjedstvu misle da je njezin tata grozan, ali njezina baka po ocu to ne misli - i ona je nepristojna.

Županijski je sud 21. prosinca 1993. donio odluku, navodim:

*"Interes da se odnos između djece i njihova oca što prije ponovno uspostavi ima se*

*smatrati sekundarnim u odnosu na stav da se djecu ne treba izlagati neprimjerenim utjecajima, izravnim ili neizravnim, promjenom njihove postojeće situacije."*

Majčinim neprimjerenim utjecajem se nitko nikad nije bavio.

Majka je, uz podršku svojih roditelja kojima se Per uopće nije sviđao, vezala djecu uz sebe. Kroz njezino uporno distanciranje od oca djevojčica i od cijele njegove obitelji, ona je stvorila potpuno odbijanje i strah od njega. Ovo je bio čisti SOR, ali u to se vrijeme moje vještačenje o tome nije prihvaćalo.

Nakon vještačenja seksualnog zlostavljanja i izvješća te dodatnih pojašnjenja pred državnim odvjetnikom, on je odlučio odbaciti tužbu. Per Andersson je oslobođen 11. ožujka 1994. (nakon dvije godine). No, djevojčicama nije bilo dozvoljeno vidjeti oca. Majka je tvrdila da ga se boje.

Na zahtjev županijskog suda je 1995. dječji psihijatar i šef odjela procjenjivao situaciju u vezi sa skrbištvom i kontaktima. Njegovo izvješće od 13. siječnja 1995. navodi da su djevojčice:

*"razvile takav strah od oca da pokazuju nelagodu i odbojnost, kako mimikom, tako i riječima kad god ga se spomene te doživljavaju preplavljujuću paniku u situacijama koje bi mogle dovesti do bilo kakvog kontakta s njim, kao što je to susret."*

Psihijatar detaljno opisuje jednu takvu situaciju kad je išao s majkom Ann predati Kallea na susret s ocem, a djevojčice su bile u potpunoj panici:

*"Kad majka i ja jasno kažemo djevojčicama da će, umjesto da kao obično ostanu s bakom, ići s nama autom da bi majka predala Kallea ocu radi susreta s njim, i Eva i Lena su u panici. Eva histerično protestira, a Lena je duboko šokirana. Njihova majka lojalno i kompetentno surađuje pokušavajući de-dramatizirati situaciju, ali bez uspjeha."*

*Dok majci pomažem obući Leni ogrtač, nešto govori djevojčicama da će se to zaista i dogoditi i Lena je tako preplavljena panikom da se divlje bori i gubi svaki kontakt s okolinom, dok Eva sjedi u svojem kutu i jednolično vrišti, također bez kontakta."*

Kad su posljednji put vidjele oca, bilo im je samo dvije i četiri godine. 1995. im je bilo gotovo pet i sedam. Živjele su sa svojom majkom i bakom i djedom (po majci) koji su se svi jasno distancirali od njihova oca i cijele njegove obitelji. Usprkos tomu je psihijatar, čije su riječi kao vodećeg vještaka županijskog suda bile iznimno utjecajne, ustvrdio da ekstremni strah djevojčica od oca, kao i njihovo odbijanje oca, nisu bili prouzročeni majčinim ponašanjem:

*"Tijekom dvije posjete majčinu domu, utvrđujem da su i Eva i Lena općenito dobro mentalno razvijene i zdrave, ali odbijaju oca i spremno izražavaju osjećaj odvratnosti prema njemu. Nisam našao da je bilo papagajskog ponavljanja u Evinu načinu izražavanja ovih osjećaja. S druge strane, na prvi pogled Lena ne izgleda toliko obuzeta ovim osjećajima i ponekad daje dojam kao da oponaša stariju sestru. Apsolutno nije nađeno nikakvih znakova da je majka svjesno usmjeravala ponašanje i komunikaciju djece."*

Osim činjenice da ovaj vještak očito zaslijepljen svojim jednostranim zauzimanjem za majku i da mu nedostaje znanja o tome kako se utjecaj odvija, on također ignorira oslobađajuću presudu oca koja kaže da nije bilo seksualnog zlostavljanja:

*"Nije sigurno je li seksualnog zlostavljanja bilo ili nije i kako bi bilo moguće dokučiti istinu u ovom slučaju. Ako se ocu dopuste prava kontakta, to treba biti uz prisustvo druge osobe i ograničeno na vrijeme kad druga osoba može biti prisutna kako bi se Eva i Lena zaštitile od mogućeg rizika zlostavljanja. Istodobno je ovo preduvjet za moguće buduće pokušaje izgradnje pozitivnije slike oca i pozitivnijeg stava djevojčica prema ocu."*

Djevojčice su imale i imaju pravo na oca, ali je ova perspektiva izostavljena.

Njihov je otac odsječen od njih, potpuno otuđen - još uvijek ove 2002., kad je već prošlo deset godina.

(Stručnjaci koji su podržali majčine lažne optužbe za seksualno zlostavljanje još su uvijek vještaci u slučajevima seksualnog zlostavljanja.)

## **Emmu staru 4 godine majka je "zaštitila" od oca i - Emma je umrla**

Emmu, staru 4 godine, uz podršku tima socijalnih radnika i dječjih psihijatara, majka i baka po majci zaštitile su od oca. Nisam vještačila u ovom slučaju, kao što sam to u drugima o kojima sam govorila, ali sam više puta razgovarala s Emminom bakom i djedom po ocu.

Ema je bila unuka švedskog veleposlanika u Grčkoj. O onome što se dogodilo napisao je članak preko cijele stranice u najvećim švedskim novinama (Björn Elmér: Dagens Nyheter, 15. ožujka 1998.), nakon što su Emmu ubile njezina majka i baka. Obje su živjele zato da bi štatile Emmu od njezina oca, za kojeg su tvrdile, nakon rastave Emminih roditelja, da ju je seksualno zlostavljao. To nisu potvrdili ni policija ni državno odvjetništvo. Na sudu je odlučeno da se Emmi mora dozvoliti da viđa svog oca. Njezina majka i baka po majci "spasile" su je od susreta s ocem. Oduzele su joj život. Nakon toga su počinile samoubojstvo. Toliko su, u procesu otuđivanja od oca, toga oca učinile opasnim, da je smrt bila bolji izbor.

## **SOR - kad je otuđitelj roditelj uz podršku djelatnika sustava**

Smatram da je ljudski i razumljivo da je roditelj koji traži pomoć onaj kojeg socijalni radnici i drugi stručnjaci pomažućih profesija, nesvjesno biraju za vlastitu identifikaciju s tim roditeljem i čiji kut gledanja često preuzimaju kao vlastito viđenje slučaja. Evo jednoga primjera od ove godine, navod je iz bilješke socijalnog radnika nakon telefonskog poziva majke 6-godišnjeg dječaka, koja želi da socijalna služba odluči da dječaka treba zaštititi od viđanja oca:

*"Majka izjavljuje da dječak nakon susreta s ocem ima teške napadaje panične tjeskobe i ne može spavati. Ne može jesti i majka ga mora hraniti tijekom više dana. Kaže da ne želi ići ocu. /... / Kad pitamo što je dječak rekao o svojim posjetama ocu, majka izjavljuje da mu nije dozvoljeno imati upaljena svjetla, mora prati zube na poseban način, mora koristiti nož i vilicu na poseban način. I nije mu dozvoljeno namočiti pod u kupaonici."*

Neke je od ovih apsurdnih racionalizacija dječak ponovio.

Dan prije, isti je socijalni radnik zaprimio službeno izvješće od školske medicinske sestre, kolegice dječakove majke. Slijedi izvadak iz toga izvješća:

*"Dijete živi s majkom. Nisam sigurna je li uopće potrebno da viđa oca. Istražit ćemo potrebu dječaka za podrškom i majčinu sposobnost da zaštiti dječaka od očevog zlostavljanja."*

Prvostupanjski je sud (Örebro tingsrätt dom 2001-01-22, str. 15) u ovom visoko konfliktnom razvodu, godinu dana ranije donio odluku:

*"Dokazi u ovom slučaju ne daju osnove za sumnju da bi otac, kako majka tvrdi, zlostavljao dječaka, ili mu štetio na drugi način, ili se prema njemu loše ponašao tijekom njegovog odgoja."*

Kad je majka ovog ljeta presložila svoje optužbe, tu su bili novi socijalni radnici da je saslušaju i podrže. Vjerojatno su željeli pomoći.

Jednostranost i nedostatak nepristrane istrage može sudu jako otežati uvid u to da je u pitanju sindrom otuđenja od roditelja u slučajevima kad socijalne službe podržavaju otuđitelja. Ove osobe koje imaju ovlasti, zaslijepljene koliko jesu, ne shvaćaju da je u tijeku otuđenje koje šteti djetetu. One na sudu svjedoče, da, dijete se boji roditelja i, da, dijete ne želi vidjeti drugog roditelja.

## **SOR kad su otuđitelji djelatnici sustava**

Ovo je slučaj majke koja je bila neutemeljeno dijagnosticirana kao zlostavljačica djeteta i koju su socijalni radnici ocrnili. Oni govore starijim kćerima, sad tinejdžericama, da je njihova majka lažljivica, opasna, nesposobna skrbiti o njima i da za njih ne mari. Dozvoljavaju samo rijetke kontakte pod nadzorom tijekom godine.

Dvije su starije kćeri živjele s majkom i njezinim prvim mužem/ocem do dobi od 10 i 9 godina. Starijoj su tri liječnika dijagnosticirala mentalnu retardaciju s naznakama autizma. Sestra je imala probleme s alergijama kad je bila mala, o čemu postoji medicinska dokumentacija.

O najmlađoj je, kćeri iz drugog braka, majka skrbrila samo dvije noći u njezinu cijelom životu. Sve je počelo kad je majka trebala roditi najmlađe dijete i smatralo se da se čudno ponaša u bolnici. Otac triju djevojčica ju je tukao i prijetio joj, o čemu se tad majka nije usudila govoriti. On je za svoja zlodjela osuđen 1999.

Dječji je psihijatar na zahtjev nadležnih socijalnih radnika 1998. napisao:

*"Podaci dokazuju da su kćeri bile izložene obliku zlostavljanja djeteta pod nazivom MSbP<sup>5</sup>. Ovo je bilo najaktivnije i potencijalno najštetnije za najmlađu djevojčicu, ali isti temeljni problem također postoji kad se radi o najstarijoj djevojčici i njezinoj sestri. Podaci također pokazuju da majka, usprkos suočavanja s informacijama o stvarnom zdravstvenom stanju djece i pokušaja da joj se pruži pedagoška i psihosocijalna podrška, ne uspijeva prestati s ponašanjem falsificiranja povjesti bolesti djece."*

Ova je tvrdnja napisana na zahtjev socijalnih radnika potvrdila dijagnozu Münchausenovala sindroma koju su socijalni radnici već bili dali. Oni su to učinili na inicijativu pedijatra kad je majka s drugim mužem rodila svoje četvrto dijete 1996. i ponašala se čudno (zato što je u to vrijeme od prvog muža trpjela zlostavljanje i prijetnje). Kad se majka nadležnima požalila na dijagnozu, ističući da liječnik nikad nije vidio ni nju ni ijedno od njezine djece, odgovor je bio da se nema pravo žaliti budući da ona nije pacijentica toga liječnika.

Tri su kćeri poslana u dvije različite udomiteljske obitelji 200 kilometara dalje od majke. Dvjema je starijima dozvoljeno viđati se s majkom pod nadzorom po dva sata svakih šest tjedana, najmlađoj dva sata svaki drugi mjesec.

Socijalni radnici tvrde da se majka bori sa socijalnom službom da bi se borila, a to po njima dokazuje njezino "patološko stanje". Također, po socijalnim radnicima, majka mora izaći iz toga patološkog stanja da bi dobila ikakvu šansu da dobije djecu natrag.

Na starije je kćeri izvršen utjecaj da vide svoju majku na isti način kako to čine djelatnici sustava, tj. kao opasnu osobu nesposobnu da skrbi o svojoj djeci.

Njezino joj je novorođenče, četvrto dijete, prisilno oduzeto kad je bilo staro svega nekoliko dana, a na inicijativu socijalnih radnika odgovornih za starije djevojčice. Ovo je novorođenče s ocem bilo smješteno u dom za hitne slučajeve i promatranje dulje od jedne godine. Otac (njezin drugi muž) je od socijalnih radnika dobio zadatak štititi dijete od majke. Opetovano je upućivan u to koliko je njegova supruga opasna. Socijalni su radnici pokušali prisiliti oca da bira između djeteta i majke. Bezuspješno. Ostali su u telefonskom kontaktu i njihova je ljubav preživjela. Sad, nakon 601 dan razdvojenosti i prisilnog smještaja - ponovno im je dozvoljeno biti obitelj.

---

<sup>5</sup> **Münchausen syndrome by proxy (MSbP)** oznaka je za obrazac ponašanja u kojem skrbnik namjerno preuveličava, izmišlja i/ili izaziva fizičke, psihološke, u ponašanju i/ili probleme mentalnog zdravlja u drugih. Neki ga stručnjaci smatraju psihičkom bolešću. Međutim, dijagnoza nije priznata u Dijagnostičkom i statističkom manualu (četvrto izdanje) koji je objavilo Američko psihijatrijsko društvo. Neki ga stručnjaci smatraju zlostavljanjem djece.

U najmlađe se nije razvio SOR, druga ne zna da je gospođa koju povremeno viđa njezina majka. Smatram da su dvije najstarije razvile SOR. Kad je majka prošlog ljeta oboljela od karcinoma, djevojke nisu odgovarale na telefon kad ih je nazvala u dogovoreno vrijeme. Napisala sam im pismo da majka želi s njima razgovarati i brojeve telefona. Nakon mjesec dana sam dobila od socijalne službe pismo u kojem su me kritizirali zato što sam pisala djevojkama. Posljednja je rečenica bila: "Za vašu informaciju, djevojke vaše pismo nisu dobile."

### **Još jedna otuđena majka**

Željela bih reći par riječi o jednom drugom djetetu koje je bilo otuđeno od svoje majke. Da je taj dječak, Daniel Sigström, živ, slavio bi svoj 25. rođendan prošle nedjelje. Ali nije poživio dulje od svojeg četrnaestog rođendana. Tad je od svoje majke bio odvojen već tri godine i bio je prisiljen živjeti s ljudima koji njegovo zdravstveno stanje nisu shvaćali ozbiljno i koji nisu imali ljubavi za njega. Daniel je imao dijagnosticiranu epilepsiju, manje srčane probleme i tumor hipotalamusa, koji je prema njegovom prvom liječniku bio uzrok njegovim hormonalnim poremećajima zbog čega je fizički izgledao kao odrasli muškarac kad mu je bilo jedanaest godina. Bio je podložan infekcijama, kao što je to bila i njegova majka, koja je imala problema s plućima, pored ostalih bolesti. Danielov je otac napustio dom kad je Daniel bio beba, imao je psihijatrijskih problema i nije sudjelovao u Danielovu odgoju.

Danielova je majka za Daniela željela najbolju moguću skrb. Od socijalne je službe tražila pomoć kad je Daniel bio predškolsko dijete, a njezin je vlastiti otac umirao. Bilo mu je omogućeno da povremeno boravi u drugoj obitelji. Majka te obitelji je smatrala da se Danielova majka ponaša previše zaštitnički. Danijel je vođen u različite institucije, ne u one koje je njegova majka odabrala. Danielova je majka, koja je kritizirala skrb koju je njezin sin dobijao, dijagnosticirana kao Danielov najveći problem. Rečeno je da je imala simbiotski odnos s njim i da Daniela treba osloboditi majke, koja je o njemu previše brinula. Odlučeno je da bi Danielu bilo puno bolje što dalje od njegove majke, u domu koji je bolji od njezina. Danijel je prisilno smješten u udomiteljsku obitelj.

Prvo je odveden u dječju psihijatrijsku kliniku, zatim u dječji dom kad mu je bilo jedanast godina (i kad je izgledao kao odrasli muškarac). Dječji je psihijatar, koji je poznavao nadležnog socijalnog radnika deset godina od vremena kad su oboje radili na dječjoj psihijatrijskoj klinici, napisao:

*"U budućoj je udomiteljskoj obitelji za Daniela vrlo važno da njegovi kontakti s majkom budu ograničeni, tako da taj smještaj dječaku pruži priliku ne samo da se ukorijeni u novom okruženju, već i da ga se poštedi sukoba lojalnosti."*

Socijalna je radnica u svoje zabilješke zapisala da je jedina lojalnost koju je Daniel u to vrijeme osjećao bila lojalnost prema majci.

Daniel je odveden 400 kilometara daleko ocu udomitelju koji je, kako je Danielova majka doznala, nedavno bio u tretmanu zbog ovisnosti o heroinu i koji je također bio kažnjavan za vožnju u pijanom stanju (vozio je pijan dok je u automobilu bilo dijete). Majka udomiteljica je bila u tridesetima. Svoje je prvo dijete rodila s nepoznatim ocem u dobi od petnaest godina. Ovi su udomitelji upravo dobili svoju prvu bebu kad ih je socijalna služba odabrala kao podobne udomitelje za Daniela. Osoba zadužena za prisilno udomljavanje je objasnila:

*"Udomitelji su odabrani zbog dobrih referenci koje se odnose na njihovo iskustvo i sposobnosti za upravljanje kontaktima s roditeljima udomljene djece."*

Udomiteljima se nimalo nije sviđjela Danielova majka koja je bila zabrinuta smatrajući da oni ne mogu skrbiti o njezinu sinu. Nije joj bilo dopušteno doći u njihov dom, a s vremenom joj nije bilo dopušteno ni da se sinu javi telefonom.

Daniel je u početku svojeg smještaja u udomiteljskoj obitelji majci pisao pisma. Evo jednoga:

*"Bok mama!*

*Radije bih živio s tobom. Mislim da je ovo prisilno udomiteljstvo pretjerano. Uzmi za primjer Ninu, ona je također prisilno udomljena. Ali je njoj dozvoljeno da njena mama ovdje spava.*

*PS: Ovdje mi se ne sviđa.*

*Pozdrav od Daniela"*

Nakon dvije i pol godine socijalni je radnik zadužen za Daniela napisao da Daniel:

*"...smatra da nije u stanju podnijeti svoju majku, ako se ova ne promijeni. Ponudio sam majci financijsku pomoć da si može priuštiti terapiju. Majka je to pismeno odbila."*

Kad je Danijela u udomiteljskoj obitelji seksualno zlostavljalo jedno starije dijete, premješten je kod liječenog alkoholičara koji je poznao prethodne udomitelje. Ovaj je mladi čovjek znao još manje o epilepsiji od prethodnih udomitelja. Daniel nije telefonirao svojoj majci. U to je vrijeme bio potpuno otuđen od nje, rečeno mu je da ona ne skrbi o njemu već samo želi kritizirati i koristiti njega kao uhodu. Daniel je nastavio imati epileptične napadaje, više njih su bili vrlo ozbiljni.

Njegova je majka nadležnima pisala očajnička pisma zato što je bila zabrinuta. Odgovore nije dobila. Dan nakon Danielove smrti, Danielovi odgovorni udomitelji, nadležni djelatnici, napisali su u odgovoru da je Daniel jako dobro. Još nisu bili dobili poruku da je prethodne noći, nakon ponovljenih teških epileptičkih napadaja od kojih se prvi dogodio rano navečer, preminuo

Majka sebe opisuje kao više mrtvu nego živu. Svakodnevno je muče misli na patnje i smrt njezinog sina. Nakon izvjesnog je vremena tužila nadležne zbog njegove smrti i zbog patnje koju su prouzročili njemu i njoj time što su ih razdvojili.

(I prvostupanjski i drugostupanjski sud presudili su u korist socijalne službe i dječje psihijatrijske klinike. Majka mora platiti oko 2 milijuna ŠKr sudskih troškova. Vrhovni je sud Švedske odbio razmatrati majčinu žalbu.)

## **Sažetak**

Prema

- Općoj deklaraciji o ljudskim pravima (Čl. 12)<sup>6</sup>,
- Europskoj konvenciji o ljudskim pravima (Čl. 8)<sup>7</sup>,
- i Konvenciji o pravima djeteta UN-a (Čl. 16)<sup>8</sup>,

dijete ima pravo na obiteljski život. Kad se na dijete vrši takav utjecaj da o roditelju koji nije naštetio djetetu misli kao o nekome tko nije vrijedan viđanja, ili još gore, kao o nekome koga se treba bojati i odbaciti ga, onda su ljudska prava djeteta prekršena.

---

<sup>6</sup> Nitko ne smije biti izvrnut neosnovanom miješanju u vlastiti privatni život, obitelj, dom ili prijepisku, ni napadima na čast i ugled. Svatko ima pravo na pravnu zaštitu protiv takovog miješanja ili napada.

<sup>7</sup> **Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života**

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

<sup>8</sup> 1. Niti jedno dijete ne smije biti podvrgnuto samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.

2. Dijete ima pravo na pravnu zaštitu protiv takvog miješanja ili napada.

Djetetovo je pravo održavati što je moguće bliže kontakte s roditeljima, braćom i sestrama i širom obitelji.

Što sam u svojem današnjem predavanju o SOR-u u Švedskoj i Norveškoj pokušala reći?

- Prvo, djeci se nanosi šteta, mentalno a ponekad i fizički, ako se njihova prava na obitelj krše i ako su odvojena od roditelja koji im nikad nije nanio nikakvu štetu i s kojim su imala odnos ljubavi.
- Drugo, treba se prepoznati što je otuđenje od roditelja i što je sindrom otuđenja od roditelja tako da stručnjaci ne bi pridonosili šteti koju djeci čini proces otuđenja koji rezultira sindromom otuđenja od roditelja.
- Otuditelj/i se moraju identificirati kako bi ih se zaustavilo u daljnjem činjenju štete djetetu.

Ovo se mora učiniti bez obzira:

- je li taj otuditelj sam roditelj koji dijete otuđuje od drugog roditelja (ponekad uz podršku vlastitih roditelja),
- ili je to roditelj uz podršku jednoga ili više djelatnika javne vlasti,
- ili je to jedan ili više stručnjaka unutar sustava socijalne skrbi koji su preuzeli skrbništvo nad djetetom.

Znamo da je pred nama dug put zato što tako puno stručnjaka mora, u najboljem interesu vlastitoga posla, odbaciti ideje kojima pridonose nanošenju štete djetetu, ili čak i gore, zbog kojih i sami mogu biti prepoznati kao otuditelji.

Nedostaju istraživanja. Još je jedna pojava koju treba istražiti dugoročni utjecaj na djecu koja su odvojena od roditelja i na koju je izvršen utjecaj da odbace toga roditelja, odbacivanje koje je u njih usađeno i koje je dovelo do separacije tijekom djetinjstva i odrasle dobi, kao što se to dogodilo u dva slučaja u Norveškoj i u jednom slučaju u Švedskoj o kojima sam govorila.

[A Guide To The Parental Alienation Syndrome By Stan Hayward](http://www.deltabravo.net/custody/pas-hayward.php)

<http://www.deltabravo.net/custody/pas-hayward.php>

[The Spectrum of Parental Alienation Syndrome By Deirdre Conway Rand](http://www.deltabravo.net/custody/rand01.php)

<http://www.deltabravo.net/custody/rand01.php>

[PAS - Denial of the Parental Alienation Syndrome Also Harms Women By Richard A. Gardner](http://www.warshak.com/alienation/pa-references.html)

<http://www.warshak.com/alienation/pa-references.html>

[Back to Articles](http://www.nkmr.org/english/articles.htm)

<http://www.nkmr.org/english/articles.htm>